

Гапак Мальвіна,
студентка 5 курсу спеціальності «Країнознавство»
факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Науковий керівник: канд.політ.наук, доц. Г.І. Мелеганич

СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті аналізується сутність поняття «інформаційна війна» та його вплив на розвиток міжнародних відносин, а також роль інформаційної війни в неоголошеній війні Російської Федерації проти України. Досліджується феномен інформаційної війни, процес її зародження та розвиток, форми прояву та методи реалізації. Знання про потужність, методи, засоби інформаційної війни, яка реалізується як форма інформаційного протистояння, стає основним інструментом досягнення геополітичного домінування на міжнародній арені, а водночас є певним гарантом побудови ефективної системи інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформація, інформаційна війна, безпека, загроза, засоби інформаційної війни, система інформаційної безпеки, Антитерористична операція (АТО), Україна, Російська Федерація, Донецька та Луганська республіки (ДНР та ЛНР), неоголошена війна.

Постановка проблеми. Інформаційна війна є найбільшим викликом на шляху розвитку сучасного суспільства. Головною метою інформаційної війни, є інформаційне проникнення будь-куди з метою заволодіння “суспільним” плацдармом — психікою, свідомістю певної кількості людей. Інформаційна війна завжди має конкретну мету — від дискредитації конкретної людини до дискредитації країни. Сучасні події доводять, що суспільство в інформаційному просторі є незахищеним перед зловмисниками (кіберзлочинці, терористи).

Мета статті. Проаналізувати вплив інформаційної війни на розвиток міжнародних відносин, виділивши основну суть інформаційної війни, дати оцінку органам, які забезпечують мир і безпеку на міжнародній арені. Визначити як саме ведеться інформаційна війна і на що вона спрямована.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над дослідженням інформаційної війни працювали такі науковці: П. Друкер, М. Кастельс, М. Лібікі, М. Маклюєн, Е. Тофлер, Шень Вейгуан, Г. Почепцов С. Расторгуєв, М. Сенченко.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан розвитку людства перебуває на порозі формування глобального інформаційного суспільства, революційною ознакою якого є використання інформації як засобу для досягнення бажаної мети. На сьогоднішній день до сфер ведення протистояння, крім землі, води, повітря та Космосу, можна зарахувати інформаційний простір як вимір протистояння, де зброєю виступає інформація та боротьба ведеться за цілеспрямовану зміну індивідуальної та суспільної свідомості. Ця обставина виводить у число пріоритетних наукових питань вивчення процесів та механізмів, пов'язаних з інформаційним протистоянням, їх наслідків та загроз [9, с.1].

На сьогодні дослідження феномену інформаційних війн, процесу їх зародження та розвитку, форм прояву та методів реалізації є максимально актуальним. Крім того, дедалі більша роль інформації у світі зумовлює актуальність інформаційної безпеки як невід'ємного складника національної безпеки будь-якої високорозвиненої держави. Актуальність також викликана загрозою появи та відчутного поширення нових форм політичного екстремізму, заснованих на використанні сучасних видів інформаційної війни [10, с.43]. Вперше термін «інформаційна війна» був використаний в 1985 р. у Китаї Шень Вейгуаном [9, с.1]. Інформаційна війна виникла як форма ескалації інформаційних конфліктів, це продукт розвитку суспільства, що увібрав весь нагромаджений людством досвід. Інформаційний конфлікт – зіткнення інтересів двох чи кількох суб'єктів інформаційно-політичних відносин з метою загострення або вирішення суперечностей із приводу влади та здійснення політичного керівництва в інформаційно-політичному просторі, а також із приводу перерозподілу їхньої

ролі, місця та функцій у соціально-політичній системі інформаційного суспільства [10, с. 44]. Інформаційна війна — це передусім великомасштабний інформаційний терор, що набув величезного значення і загроз відносно цілих суспільств, зважаючи на такі основні об'єктивні обставини. По-перше, це небувалий розвиток і поширення інформації загалом, незалежно від кордонів і заборон. По-друге, людина нині має у багатьох випадках абсолютно вільний, неконтрольований доступ до величезного обсягу джерел інформації. По-третє, надзвичайно швидко вдосконалюються різноманітні інформаційні технології, особливо в частині маніпулювання інформацією як такою [3, с. 58].

Одним із перших у відкритому друці, хто написав про феномен інформаційних воєн, був М. Маклюєн у 1960 роках. Уже тоді було відомо, що «холодна війна» ведеться за допомогою інформаційних технологій, оскільки у всі часи війни велися з допомогою передових технологій. Дослідник відмітив, що якщо «гарячі» війни минулого використовували зброю, знищуючи ворогів одного за одним, то інформаційна зброя за допомогою телебачення та кіно, навпаки, занурює все населення у певний світ уяви: «земна куля тепер – не більше, ніж село». Інформаційна війна є тотальним явищем, де неможливим є визначення його початку та кінця. Зокрема, на думку С. Расторгуєва, інформаційна війна – це наявність боротьби між державами за допомогою інформаційної зброї, тобто це відкриті та приховані цілеспрямовані інформаційні впливи систем (держав) одна на одну з метою отримання переваги в матеріальній сфері, де інформаційні впливи – це впливи за допомогою таких засобів, використання яких дозволяє досягати задуманих цілей [7, с.19].

За своїм характером, особливостями інформаційна війна може бути різноваріантною, різночасовою (за своєю тривалістю), багатоетапною. Головною ж метою, як і першочерговим етапом інформаційної війни, є інформаційне проникнення будь-куди з метою заволодіння “суспільним” плацдармом — психікою, свідомістю певної, часто надто великої, кількості людей. Так чи інакше, але інформаційна війна завжди має конкретну мету — від дискредитації конкретної людини до дискредитації країни, у тому числі суспільства. Так, однією з наймасштабніших і класичних за всіма ознаками була “холодна війна” ХХ ст., у якій було задіяно величезні сили і ресурси передусім двох супердержав світу — СРСР та США, а полем, де відбувалася ця війна, виявився, фактично, весь світ. Розмірковуючи нині над феноменом «інформаційна війна», відомий український фахівець у галузі ЗМІ та піару Г. Почепцов зазначає, що інформаційні війни «будуються на стратегії резонансу, коли одна комунікативна складова починає функціонувати у такий спосіб, щоб замінити собою усі інші, коли одне повідомлення може викликати збудження усього суспільства». В умовах інформаційного протистояння інформаційних війн виникає проблема інформаційної безпеки. Йдеться про таку безпеку, коли інформаційна війна проти суспільства є малоефективною, недійовою, коли суспільство, як пише український вчений М.І. Сенченко, на свідомому рівні матиме інформаційну перевагу над ким завгодно. В інформаційних війнах нині використовується також багато засобів, форм ведення такої війни. Це – спеціальна пропаганда, психологічний тиск, дезінформування, диверсифікація суспільної свідомості, поширення чуток, спеціальні інформаційні операції тощо. Завдяки таким засобам досягається основне завдання інформаційних війн – це здійснення безпосереднього, негативного, руйнівного впливу на політичну могутність окремо взятої держави шляхом відповідного послаблення її безпеки у будь-якій сфері життєдіяльності. Об'єктів безпосереднього посягання інформаційної війни є багато, вони мають свою специфіку, особливості тощо [3, с. 59]. Ведучи розмову про філософське осягнення феномену «інформаційна війна», звичайно ми знову звертаємося до Е. Тофлера. На думку американського філософа, людство переходить до нової технологічної революції – надіндустріальної, яка знаменує собою виключне значення інформації в суспільстві. У своїй праці «Метаморфози влади» вчений навіть назвав одну з частин «Інформаційні війни», де докладно описав, яке місце займає інформація в «надіндустріальному світі». Проте для нашої роботи його концепцію навряд чи можна назвати надзвичайно корисною. Е. Тофлер

зосередив свою увагу на інформаційних війнах в економіці, яка має із часом набути ознак «суперсимволічної». Тим не менш, одне з його тверджень можна назвати «першим правилом інформаційної війни»: «Питання не в тому, чи буде колись існувати одна гігантська монополія контролю за всією інформацією (це здається малоімовірним), а в тому, хто буде контролювати безкінечні перетворення». Питання інформаційної революції досліджував у своїх працях П. Друкер. Він дійшов до дещо парадоксальних висновків – на його думку, інформаційна революція не призвела до якихось революційних змін, а лише «трансформувала ті процеси, які існували завжди». Більш високо оцінює результати інформаційної революції М. Кастельс. Американський соціолог вважає, що інформаційна революція є шляхом до формування інформаційного суспільства – тобто «суспільства, в якому конкурентоздатність можлива на основі корпорації, взаємодії високо автономних одиниць»[4, с 43].

Інформаційна війна як збройна форма інформаційного конфлікту є крайньою формою вирішення суперечностей в інформаційному суспільстві. На сьогодні термін «інформаційна війна» має дискусійний та неоднозначний характер. Різні автори трактують його по-різному – залежно від того, які аспекти проявів та змісту вони досліджують. Поняття інформаційної війни є багатограним, тому і дати йому повне та вичерпне визначення важко, про що пише М. Лібікі: «...спроби повною мірою усвідомити всі грані поняття інформаційної війни схожі на зусилля сліпих...». Зважаючи на різноманітні підходи до розуміння інформаційної війни та її сутності, можна за допомогою комплексного підходу вивести синтетичне поняття: Інформаційна війна – це комплексний відкритий чи прихований цілеспрямований інформаційний вплив однієї сторони, чи взаємний вплив сторін одна на одну, який охоплює систему методів та засобів впливу на людей, їхню психіку та поведінку, на інформаційні ресурси та інформаційні системи з метою досягнення інформаційної переваги в забезпеченні національної стратегії, здатної привести до прийняття сприятливих для ініціатора впливу рішень або паралізувати інформаційну інфраструктуру супротивника з одночасним зміцненням і захистом власної інформації та інформаційних систем [10, с. 46].

Проблема логічної коректності дефініції «інформаційна війна» залишається досить гострою і на сьогодні. У США, наприклад, існують кілька підходів до тлумачення цього явища. Так, визначення інформаційної війни, авторство якого приписують командувачу інформаційних військ США, звучить так: «Інформаційна війна складається з дій, що розпочинаються для досягнення інформаційної переваги в забезпеченні національної військової стратегії шляхом впливу на інформацію та інформаційні системи супротивника з одночасним зміцненням і захистом нашої власної інформації та інформаційних систем. Інформаційна війна являє собою всеосяжну, цілісну стратегію, спрямовану віддати належне значущості і цінності інформації в питаннях командування, управління і виконання наказів збройними силами в реалізації національної політики. Інформаційна війна використовує всі можливості й націлена на чинники вразливості, які неминуче виникають в умовах зростаючої залежності від інформації. Об'єктом уваги стають інформаційні системи (включаючи відповідні лінії передач, центри, що обробляють інформацію, і людський чинник цих систем), а також інформаційні технології, що використовуються в системах озброєнь. Інформаційна війна має наступальні та оборонні складові, але починається з цільового проектування і розроблення своєї “архітектури” командування, управління, комунікацій, комп'ютерів і розвідки, що забезпечує особам, які ухвалюють рішення, відчутну інформаційну перевагу в будь-яких конфліктах» [8, с. 190].

В інформаційних війнах на сьогодні використовуються такі засоби та форми ведення війни, як: спеціальна пропаганда, психологічний тиск, дезінформація, диверсифікація суспільної свідомості, поширення чуток, спеціальні інформаційні операції тощо. Завдяки таким засобам досягається основне завдання інформаційних війн – це здійснення безпосереднього, негативного, руйнівного впливу на політичну могутність окремо взятої держави шляхом відповідного послаблення її безпеки у будь-якій сфері життєдіяльності. Об'єктів безпосереднього посягання інформаційної війни є багато, вони мають свою

специфіку, особливості тощо. В інформаційному середовищі з кожним роком все більш популярною і поширеною стає комп'ютерна злочинність, так званий комп'ютерний тероризм, що набуває транснаціонального, світового характеру. Тож природно, що членами Ради Європи була розроблена, прийнята і ратифікована спеціальна Конвенція про кіберзлочинність (23 листопада 2001 р.). Українське законодавство, зокрема окремі статті Кримінального кодексу України, приведені у відповідність до цього документа (розділ XIV Кримінального кодексу України «Злочини у сфері державної таємниці, недоторканність державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації»).

Протидія інформаційній агресії, інформаційному терору постає можливою і результативною у разі використання, насамперед, таких важелів:

а) посилення інформаційного суверенітету України та забезпечення належного захисту національного інформаційного простору;

б) удосконалення державного регулювання та встановлення цивілізованого контролю за діяльністю інформаційної сфери шляхом поліпшення політико-правових, фінансово-економічних та організаційних засад її функціонування;

в) більш широке залучення усіх засобів масової інформації до боротьби з негативними проявами в суспільстві, особливо тими, що спричиняють загрози національній безпеці;

г) неухильне забезпечення прав громадян на свободу слова, доступ до інформації;

д) попередження будь-якого, не передбаченого правом втручання державних органів влади, органів місцевого самоврядування у діяльність засобів масової інформації, застереження від можливих дискримінацій в інформаційній сфері [3, с. 60].

Найбільш яскравим прикладом ведення інформаційної війни на сучасному етапі можна назвати російську агресію проти України, наслідками якої стали анексія Криму та неоголошена війна на Сході України (АТО). Російська інформаційна війна проти України ґрунтувалась на захопленні влади в Україні фашистами-бандерівцями, які шляхом державного перевороту (Революції гідності) прийшли до влади в Україні і почали утискати права російськомовних громадян України. Війна Російської Федерації проти України має свої особливості, але з огляду міжнародного права її слід однозначно кваліфікувати як збройну агресію, оскільки наша країна зазнала нападу підрозділів ЗС РФ та (або) контрольованих нею найманців, які діяли як приховано, так і відкрито. Те, що в певний період Російська Федерація використовувала свої ЗС приховано, не має юридичного значення, не може і не повинно заважати кваліфікації її неспровокованого збройного нападу на Україну як акту агресії відповідно до загальноновизнаних положень сучасного міжнародного права. Ті підступні методи, до яких вдалося путінське керівництво для маскування початку збройного нападу на Україну (задіяння спецназу та особового складу підрозділів і військової техніки регулярних Збройних сил РФ без розпізнавальних знаків; використання цивільного населення, зокрема жінок і дітей, як живого щита для наступу на військові об'єкти; фінансування та озброєння найманців; підривна діяльність російських спецслужб; використання механізмів пропагандистської війни тощо), свідчать про його низький рівень моралі, а не про відсутність факту агресії і є обставиною, яка обтяжує вину Російської Федерації як держави-агресора. Росія першою застосувала свої ЗС проти України, коли 27 лютого 2014 року підрозділи спецназу Головного розвідувального управління Генштабу та 45-го окремого повітряно-десантного полку Збройних сил РФ захопили приміщення Верховної Ради та Ради Міністрів АРК, а військові частини кримського угруповання Збройних сил України стали об'єктом провокаційних нападів із дислокованих на півострові російських військових баз [6, с. 31].

Висновок. Отже, інформаційна війна є не тільки своєрідним інструментом геополітичного протистояння, а й продуктом діяльності різних злочинних і терористичних організацій. Сучасні події в Україні підтверджують той факт, що нинішня система міжнародних відносин та міжнародного права є недосконалою, бо її можна не дотримуватись. Це стосується як різних злочинних угруповань так і окремих держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вусатюк О.А. Сучасний інструментарій глобальної інформаційної війни і західний вектор тиску на Україну [Електронний ресурс] О.А. Вусатюк. – Режим доступу: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/1_2/3-vusatyuk.pdf;
2. Закусило Т.М. Інформаційна війна як складова політичної комунікації [Електронний ресурс] Т.М. закусило. – Режим доступу: [file:///C:/Users/ Мальвінка/Downloads/394-1114-1-PB%20.pdf](file:///C:/Users/Мальвінка/Downloads/394-1114-1-PB%20.pdf);
3. Кирильчук Є.О. Проблеми національної інформаційної безпеки України в контексті сучасних національних державотворчих процесів та світової інтеграції [Електронний ресурс] / Є.О. Кирильчук // Наукові праці МАУП. – 2013. – Вип. 1. – С. 60 – 63.
4. Радчич С.О. Філософське осмислення феномену сучасної інформаційної війни [Електронний ресурс] С.О. Радчич. – Режим доступу: <http://novyn.kpi.ua/2014-3/Radchich.pdf>;
5. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. Український тиждень № 42. – 23.10.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2014/10_2014/17/26-42.pdf;
6. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. // Національна безпека і оборона. – 2014. – №5-6.
7. Сасин Г.В. Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір). Ужгород. 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_3_5;
8. Требін М.П. Феномен інформаційної війни у світі, що глобалізується [Електронний ресурс] М.П. Требін. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2013_2_24;
9. Фісун А.О. Генеза поняття «інформаційна війна» [Електронний ресурс] А.О. Требін. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Gileya/2011_49/Gileya49/P3_doc.pdf;
10. Фісун А.О. Теоретично-категоріальне осмислення поняття «інформаційна війна» в структурі інформаційно-політичного простору [Електронний ресурс] А.О. Фісун. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/is/2011_13/Fisun.pdf;

Gapak Malvina. THE ESSENCE OF THE PHENOMENON AND TOOLS OF THE INFORMATION WAR

The article explores the essence of the concept of "information warfare" and its influence on the development of international relations and the role of information warfare in an undeclared war against the Russian Federation, Ukraine. The study of the phenomenon of information warfare, the process of its origin and development, manifestations and methods of implementation. Knowledge of power, methods, means of information warfare, which is implemented as a form of information confrontation, is the main tool for achieving geopolitical dominance in the international arena, and at the same time is a certain guarantee of an effective system of information security.

Keywords: *information, information warfare, security, threat, tools, information warfare, information security system, anti-terrorist operation (ATO), Ukraine, Russian Federation, Donetsk and Lugansk republics (DND and LNB), the undeclared war.*